

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-08>

УДК: 323

Олег Сергійович Гайко

ст. викладач, к. політ.н., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022

o.gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>

ОСОБЛИВОСТІ ПОСИЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В СУЧАСНІЙ НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКІЙ СИСТЕМІ ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто специфічні особливості функціонування сучасної напівпрезидентської системи правління в Україні. Простежено еволюцію напівпрезидентської системи починаючи із 1996 р. Показано, що в українському політичному процесі для концентрації владних повноважень президентом важливу роль відіграють не лише формальні повноваження, а і неформальні. Аргументовано, що в політичній історії сучасної України до 2016 року значне розширення формальних та неформальних повноважень президента відбувалось при президентсько-парламентському типі напівпрезидентської системи, коли Президенти України (Л. Кучма та В. Янукович) отримали таку повноту влади, яка є характерною для суперпрезидентських систем правління. Розглянуто коливання між президентсько-парламентським і прем'єр-президентським типами напівпрезидентської системи України починаючи з 1996 року. Простежено, що процесу посилення/послаблення інституту президентства завжди передував міжелітний консенсус.

Показано, що із 2016 року до сьогоднішнього дня спостерігається нетипове посилення інституту президентства в Україні, оскільки президент отримує таку повноту влади, яка є характерною для суперпрезидентських систем правління при формально існуючій напівпрезидентській системі правління прем'єр-президентського типу. Виявлено, що причиною значного збільшення повноважень інститутом президентства є неформальні практики, специфічні особливості функціонування клієнтарно-патронажних мереж і рентоорієнтованих гравців, які являють собою фундамент, що забезпечує опору і дає можливість, всупереч формально-інституційним обмеженням, суттєво збільшувати реальні повноваження інституту президентства.

Ключові слова: *напівпрезидентська система, прем'єр-президентський тип, президентсько-парламентський тип, політична система, клієнтарно-патронажні мережі, рентоорієнтовані гравці, інститут президентства.*

Як цитувати: Гайко, О.С. 2025. Особливості посилення інституту президентства в сучасній напівпрезидентській системі правління в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 47: 62-69. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-08>

In cites: Gaiko, Oleg. 2025. Features of Strengthening the Institution of the Presidency in the Modern Semi-Presidential System of Government in Ukraine. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 47: 62-69. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-08> (in Ukrainian).

© Гайко О.С., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Формальне завершення терміну президентських повноважень В.О. Зеленського в поєднанні з посиленням владних позицій Президентом України через дію воєнного стану зумовили дискусії як в середині країни, так і за її межами про обґрунтованість таких широких повноважень В.О. Зеленського. В спрощеному вигляді дискусію можна звести до двох основних позицій: 1) В.О. Зеленський використовує значні повноваження, які надає йому воєнний стан для посилення власних політичних позицій, відповідно, основна політична стратегія Президента зводиться до якомога тривалішої дії воєнного стану для утримання всієї повноти влади; 2) широкі повноваження В. О. Зеленського, які забезпечує йому воєнний стан, є необхідними для ефективного управління країною і недопущення фрагментації (в тому числі політичної) суспільства в умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України.

Обидві позиції, хоча і є протилежними, але мають дещо схожі тези, а саме – визнання суттєвого розширення повноважень В. О. Зеленського та визнання причиною такого розширення повноважень дією воєнного стану.

Складно не погодитись із аргументом про збільшення формальних повноважень Президента України через дію воєнного стану, однак зазначена вище дискусія ігнорує структурні зміни, які відбулись в українському політичному режимі протягом останніх десяти років. На нашу думку, воєнний стан не детермінує сам по собі значне збільшення повноважень голови держави, скоріше дещо легалізує значні неформальні повноваження президента, які існували до моменту оголошення воєнного стану, відповідно теза про те, що значна концентрація влади президентом обумовлена дією воєнного стану, є помилковою.

У сьогоdnішньому політичному режимі України ми можемо спостерігати певний розсинхрон між обмеженими формальними повноваженнями президента, які закріплені Конституцією України, та досить значними неформальними повноваженнями Президента України. Така ситуація є нетиповою для політичного процесу України, оскільки традиційно розширення/зменшення повноважень Президентів формалізувалось через внесення відповідних змін до Конституції.

Ця «нетиповість», на нашу думку, з'являється за президенства П. О. Порошенка і продовжує функціонувати і

сьогодні. Вказану вище «нетиповість» можна формально описати таким чином: при напівпрезиденталізмі прим'єр-президентського типу президе-нт, за сукупністю формальних і неформальних повноважень, отримує таку повноту влади, яка є характерною для суперпрезидентської системи правління, всі попередні рази (президентство Л. Кучми та В. Януковича) отримання такої повноти влади відбувалось за президентсько-парламентського типу напівпрезидентської системи.

У статті ми маємо на меті більш детально розкрити нетиповість для української політичної системи розширення реальних повноважень президента всупереч формальним обмеженням прим'єр-президентського типу напівпрезидентської системи.

Проблематика функціонування політичної системи України в цілому та інституту президентства зокрема представлена в роботах Г. Хейла, О. Фісуна, В. Литвина, Г. Зеленько, О. Бабкіної, Ю. Мацієвського, Т. Кузьо.

Для досягнення визначеної мети плануємо описати спочатку формально-інституційні особливості системи правління в Україні, потім – вплив неформальних практик на систему правління в Україні.

Формально-інституційні особливості системи правління в Україні

З моменту ухвалення Конституції України (1996 р.) до сьогоdnішнього дня, незважаючи на зміни у Конституції, Україна є напівпрезидентською республікою. Проблеми і особливості напівпрезиденталізму в Україні представлені в дослідженні «Напівпрезиденталізм та інклюзивне врядування в Україні: пропозиції для конституційної реформи» 2018 року (Чоудрі, Седеліус, Кириченко 2018). Напівпрезиденталізм (напівпрезидентська республіка) – це система правління, в якій є всенародно обраний президент та уряд, який несе колективну відповідальність, і є підзвітним перед легіслатурою або перед легіслатурою і президентом. Залежно від того, перед ким є відповідальним уряд, напівпрезиденталізм поділяється на такі типи: президентсько-парламентський (уряд є відповідальним перед легіслатурою і президентом) та прем'єр-президентський (уряд є відповідальним лише перед легіслатурою) (Shugart 2005: 331-335). Отже, напівпрезидентські системи поділяються на два типи, і ці типи можна представити як напівпрезидентські системи з більш сильним президентом (президентсько-

парламентська) та менш сильним президентом (прем'єр-президентська).

Таким чином, якщо з моменту ухвалення Конституції (1996 р.) в Україні завжди існувала напівпрезидентська система, то тип напівпрезидентської системи періодично змінювався із президентсько-парламентського на прем'єр-президентський і навпаки. Перехід від одного типу напівпрезидентської системи до іншого здійснювався через зміни до Конституції. Так, Конституція зразка 1996 р. передбачає парламентсько-президентський тип напівпрезидентської системи, натомість внесення змін до Конституції, які набули чинності 2006 р, передбачають прем'єр-президентський тип напівпрезидентської системи правління в Україні.

В українському політичному процесі, починаючи з 2004 року простежується закономірний процес – використання Конституції зразка 1996 чи 2006 року для посилення чи послаблення інституту президентства в Україні (Fisun 2011). Процесу посилення/послаблення інституту президентства завжди передував міжелітний консенсус. Так, політична криза 2004 року була значною мірою вирішена шляхом міжелітного консенсусу, який передбачав послаблення інституту президента (через внесення змін до Конституції, які послаблювали позиції президента) в інтересах найвпливовіших рентоорієнтованих гравців (яких у вітчизняних ЗМІ часто називають олігархами). Фігура сильного президента розглядалась такими гравцями як обмеження і потенційний ризик втрати власних активів, натомість ослаблений президент і сильна легіслатура виглядали більш привабливим сценарієм. Саме в 2004 році було віднайдено досить простий і ефективний спосіб ослаблення інституту президентства – послаблення формальних повноважень президента через внесення відповідних змін до Конституції і перехід від президентсько-парламентського типу до прем'єр-президентського типу напівпрезидентської системи правління. Окрім цього, в Конституції зразка 2006 року закладено конфлікт між президентом і прем'єр-міністром через дублювання і недостатньо чітко розділені повноваження.

Світова економічна криза 2008 року (Гайко 2014: 117-118) досить болісно вдарила по олігархічним фінансово-промисловим холдингам, які інтегрувалися у світову економіку, головним чином, як експортери сировини, економічна криза суттєво знизила світовий попит на сировин-

них ринках, відповідно формується міжелітний консенсус навколо В. Януковича, який мав отримати певні формальні повноваження для забезпечення більш оптимального управління державою, реагування на наявні виклики і загрози та для виконання функцій арбітру в протистоянні між найвпливовішими ренторієнтованими гравцями за доступ до державних ресурсів. Відповідно, посилення інституту президента потребувало певної формалізації та легітимізації, що й було зроблено через повернення в дію Конституції зразка 1996 року.

Концентрація В. Януковичем значних повноважень, починаючи із 2010 року, і посилення найближчого до нього оточення, що називалось українськими ЗМІ «сім'єю» призводить до прямої конфронтації між «сім'єю» В. Януковича та найвпливовішими ренторієнтованими гравцями (олігархами) за ресурси (Щербина 2012). Характер відносин між «сім'єю» В. Януковича та найвпливовішими ренторієнтованими гравцями щодо доступу до ресурсів являв собою гру із нульовою сумою. Фактично В. Янукович порушив міжелітний консенсус, почавши суттєво посилювати «сім'ю».

У лютому 2014 року падіння режиму В. Януковича і остаточна перемога Революції Гідності були зумовлені новим міжелітним консенсусом, який зводився до демонтажу режиму В. Януковича, що став вже неймовірно токсичним для всіх впливових політичних гравців, та повернення Конституції 2006 року із прем'єр-президентським типом напівпрезидентської системи правління, яка діє до сьогоднішнього дня.

Після виборів Президента та Верховної Ради в 2014 р., формування нової коаліції, конфігурація влади в трикутнику президент – прем'єр-міністр – парламент, в рамках прем'єр-президентського типу напівпрезидентської системи, повноваження президента обмежувалися як прем'єр-міністром, так і парламентською коаліцією. В таких умовах президент є обмеженим в можливостях суттєво розширювати власні повноваження, відповідно, прагнення до значного розширення повноважень президентом неминуче призводило б до конфлікту із прем'єр-міністром. Загалом конфлікт між прем'єр-міністром і президентом закладений самою Конституцією зразка 2006 р. Таким чином, президентство П. Порошенка мало б нагадувати президентство В. Ющенка, а саме – постійним протистоянням між президентом і прем'єр-міністром, неможливістю президента перетворити Адміністрацію

Президента в основний центр ухвалення рішень в державі та неможливістю суттєво розширити повноваження. Однак у 2016 році П. Порошенко остаточно концентрує значні владні повноваження, що проявляється в зміні прем'єр-міністра (А. Яценюк змінюється на наближеного до П. Порошенка В. Гройсмана), прямій конфронтації з І. Коломойським (конфлікт завершується націоналізацією значимих активів і досить суттєвим політичним/економічним ослабленням олігарха) та перетворення Адміністрації Президента в центр ухвалення основних рішень в державі, прем'єр-міністр і весь Кабінет міністрів України перетворюються фактично на виконавців рішень Президента та Адміністрації Президента. В контексті інституційного посилення П. Порошенка досить показовим є призначення власного кума Ю. Луценка у 2016 році Генеральним прокурором України; заради цього призначення більшість у Верховній Раді голосує за зміни до законодавства про ГПУ.

Значення неформальних практик в системі правління в Україні

Окрім формальних повноважень президента, в українському політичному процесі критично важливим є неформальні повноваження голови держави, досить часто саме неформальні повноваження і домовленості в реаліях українського політичного процесу мають більше значення, ніж формальні, визначені законом повноваження. В контексті неформальних практик суб'єктів українського політичного процесу ми називаємо рентоорієнтованими гравцями (акторами), саме поняття «рентоорієнтованість» (*rent-seeking*) починає вживатись в 1960-70 рр. американськими економістами для позначення специфічного типу поведінки ринкових агентів, класичними дослідженнями на цю тему є публікації Г. Туллока (Tullock 1967) та А. Крюгера (Krueger 1974). На нашу думку, «рентоорієнтовані гравці (актори)» – це найбільш вдалий термін для опису українських суб'єктів політичного процесу.

З точки зору неформальних практик український політичний процес можна розглядати як діяльність рентоорієнтованих гравців (акторів), які створюють клієнтарно-патронажні мережі і орієнтовані на вилучення ренти, відповідно, політичні/державні посади розглядаються цими гравцями як джерело отримання ренти, основною мотивацією для участі в політичній діяльності є отримання доступу до ресурсів (Фісун 2016: 10). Зазначені клієнтарно-патронажні мережі

пронизують все українське суспільство і являють собою централізовані структури, на вершині яких стоять найвпливовіші рентоорієнтовані гравці (олігархи), які конкурують між собою за ресурси держави (Fisun, Movchan 2023: 125-127). Кожна така мережа має відповідні політичні сили, ЗМІ, чиновників, представників органів місцевого самоврядування і т.д., які діють в інтересах цієї мережі. Політолог Г. Хейл уводить досить вдале поняття «патронажне президентство» (Hale 2011; Hale 2015), яким описується контроль президента над існуючими клієнтарно-патронажними мережами; фактично президент починає конкурувати із найвпливовішими рентоорієнтованими гравцями (олігархами) за можливість очолювати клієнтарно-патронажні мережі. Феномен патронажного президентства по-різному проявляється в президентсько-парламентському та прем'єр-президентському типах напівпрезидентських систем. У першому випадку президент конкурує безпосередньо із найвпливовішими рентоорієнтованими гравцями (олігархами) за можливість очолити клієнтарно-патронажні мережі, в другому випадку – президент конкурує як із найвпливовішими рентоорієнтованими гравцями (олігархами), так і з прем'єр-міністром за можливість очолити клієнтарно-патронажні мережі.

Такі коливання між президентсько-парламентським і прем'єр-президентським типами напівпрезидентської системи періодично інтерпретуються в найкращих транзитологічних традиціях як незавершеність формування конституційного дизайну системи державного правління в Україні, або як прояв найрізноманітніших форм незрілості (інституційної, демократичної, громадської і т.д.), що не дають можливості інституційно закріпити певні демократичні надбання після Помаранчевої революції та Революції Гідності і не допустити авторитарних рецидивів у вигляді потужної президентської влади, яка прагне монополізувати політичний процес. На нашу думку, така позиція є помилковою, вона являє собою спробу помістити наявну політичну реальність в концептуальні рамки модернізаційних (що спираються головним чином на роботи А. Пшеворського (Przeworski 1991), Х. Лінца та А. Степана (Linz, Stepan 1996) та транзитивних теорій (розвивають ідеї Г. О'Доннелла та П. С. Шмиттера (O'Donnell, Schmitter 1986))), які пропонують досить прості (майже сакральні) постулати про перехідні суспільства з їхньою іманентною

боротьбою між демократичними-авторитарними тенденціями суспільно-політичного розвитку. Коливання між президентсько-парламентським і прем'єр-президентським типами напівпрезидентської системи не є пошуками оптимальної моделі державного правління, такі коливання варто розглядати

як найоптимальніший спосіб легалізації ключовими рентоорієнтованими гравцями рішення про посилення/послаблення інституту президентства, тобто рішення ухвалюється акторами у власних інтересах і з огляду на короткотривалу перспективу.

**Порівняльна таблиця політичної впливовості президентів України (з 1996р.)/
Comparative table of political influence of Ukrainian presidents (since 1996)**

Пп/ п	Президент/ President	Роки*/ years	Система правління/ System of government	Формально-інституційний тип/ Formal-institutional type/	Політичний вплив президента за сукупністю формальних і неформальних повноважень (Сильний/Слабкий) **/ Political influence of the president by the combination of formal and informal powers (Strong/Weak)
1.	Кучма Л. Д./ Kuchma L. D.	1996-2005	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Президентсько-парламентський/ Presidential-parliamentary	Сильний/ Strong
2.	Ющенко В. В./ Yushchenko V. V.	2006-2010	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Прем'єр-президентський/ Prime-Presidential	Слабкий / Weak
3.	Янукович В. Ф./ Yanukovych V. F.	2010-2014	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Президентсько-парламентський/ Presidential-parliamentary	Сильний / Strong
4.	Турчинов О. В. (в.о.)/ Turchynov O. V. (Acting)	2014	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Прем'єр-президентський/ Prime-Presidential	Слабкий/ Weak
5.	Порошенко П.О./ Poroshenko P.O.	2014-2016	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Прем'єр-президентський/ Prime-Presidential	Слабкий/ Weak
		2016 - 2019			Сильний/ Strong
6.	Зеленський В. О. / Zelensky V. O.	2019	Напівпрезиденталізм/ Semi-presidentialism	Прем'єр-президентський/ Prime-Presidential	Сильний/ Strong

*вказані не роки президентства, а фактичні роки відповідного формально-інституційного типу системи правління визначеного Конституцією.

** критерієм сили/ слабкості президента є відповідність/невідповідність двом умовам: 1) фактична залежність прем'єр-міністра від президента через контроль останнього над парламентською більшістю; 2) КМУ фактично є технічним виконавцем рішень Адміністрації(Офісу) Президента України.

Саме з 2016 року інститут президентства набуває досить значних повноважень і починає контролювати як парламентську більшість, так і виконавчу владу, зводячи КМУ до ролі філії Адміністрації Президента, а прем'єр-міністра – до ролі підлеглого президента. Повноваження П. Порошенка з 2016 року були максимально наближені до повноважень президента в суперпрезидентській системі правління, із фактичним контролем над КМУ і ВР. Таке суттєве збільшення реальних повноважень, на нашу думку, відбулось через встановлення контролю над низкою клієнтарно-патронажних мереж нижчого та середнього рівня, які були успішно переформатовані і стали опорою для посилення політичних позицій П. Порошенка.

Після президентських і парламентських виборів 2019 р. В. Зеленський і його політична партія «Слуга народу» отримав високу підтримку виборців, що забезпечило легітимність подальшим діям як самого В. Зеленського, так і його політичній партії, що фактично забезпечило новообраному президенту можливість стати «патронажним президентом» інкорпорувавши існуючі клієнтарно-патронажні мережі. Саме контроль над цими мережами забезпечує реальну повноту влади, а не воєнний стан. Президент В. Зеленський вже мав повноваження, які характерні для президентів у суперпрезидентських системах правління до початку дії воєнного стану (лютий 2022 р.), так само як керівник Офісу Президента А. Єрмак став фактично другою посадовою особою за впливовістю в державі, ще до початку дії воєнного стану.

Отже, значне розширення повноважень інституту президентства відбулось не в 2022 році, через дію воєнного стану, а починаючи з 2016 року, коли, згідно з Конституцією України зразка 2006 року, формальні повноваження голови держави були відносно обмеженими. Саме з 2016 року інститут президентства в Україні, в умовах прем'єр-президентського типу напівпрезидентської системи, за своїми повноваженнями стає наближеним до повноважень президента у суперпрезидентській системі правління. Таке посилення інституту президентства ми вважаємо нетиповим для функціонування української політичної системи, оскільки всі попередні випадки значного розширення повноважень інститутом президентства відбувались за наявності президентсько-парламентського типу напівпрезидентської системи правління (Л. Кучма, В. Януковч).

Причиною такого нетипового збільшення повноважень інститутом президентства, на нашу думку, є неформальні практики, специфічні особливості функціонування клієнтарно-патронажних мереж і рентоорієнтованих гравців, саме вони являють собою той фундамент, що забезпечує опору і дає можливість, всупереч формально-інституційним обмеженням, суттєво збільшувати реальні повноваження інституту президентства

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чоудрі, С., Седеліус, Т., Кириченко, Ю. 2018. *Напівпрезидентціалізм та інклюзивне врядування в Україні: пропозиції для конституційної реформи*. Київ: Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам.
2. Shugart, M.S. 2005. Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns, *French Politics* 3: 323-351.
3. Fisun, O. 2011. The Dual Spiral of Ukrainian Politics after 2010, *PONARS Eurasia Policy Memo* 164: 1-5.
4. Гайко, О. 2014. Трансформація сучасної капіталістичної системи, *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Питання політології* 27: 114-119. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/1350/1109>
5. Щербина, С. 2012. «Сім'я» виходить у світ. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/10/11/6974428/>
6. Tullock, G. 1967. The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies, and Theft, *Western Economic Journal* 5: 224-232. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1967.tb01923.x>
7. Krueger, A. O. 1974. The Political Economy of the Rent-Seeking Society, *American Economic Review* 64: 291-303.
8. Фісун, О. 2016. Неформальні інститути та неформальна демократія в Україні, *Агора* 17: 9-13.
9. Fisun, O., Movchan, U. 2023. Regime Cycles and Neopatrimonialism in Ukraine. In: B. Madlovics, B. Magyar (Eds.), *Ukraine's Patronal Democracy and the Russian Invasion: The Russia-Ukraine War*. Central European University Press : 119-139. URL: [file:///C:/Users/intel/Downloads/2023.10.16.Ukraine sPatronalDemocracyandtheRussianInvasionMadlovics-MagyarCEUPress.pdf](file:///C:/Users/intel/Downloads/2023.10.16.Ukraine%20Patronal%20Democracy%20and%20the%20Russian%20Invasion%20Madlovics-MagyarCEUPress.pdf)
10. Hale, H. 2011. Formal Constitutions in Informal Politics: Institutions and Democratization in Post-Soviet Eurasia, *World Politics* 63: 581-617 <https://doi.org/10.1017/S0043887111000189>
11. Hale, H.E 2015. *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press URL: https://assets.cambridge.org/9781107073517/frontmatter/9781107073517_frontmatter.pdf

12. Przeworski, A. 1991. *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: [file:///C:/Users/intel/Downloads/Democracy and the Market Political and Economic Re.pdf](file:///C:/Users/intel/Downloads/Democracy_and_the_Market_Political_and_Economic_Re.pdf)
13. Linz, J., Stepan, A. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
14. O'Donnell, G., Schmitter, P.C. 1986. *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2025

Стаття рекомендована до друку 29.03.2025

Oleg Gaiko

Assistant professor, PhD in Political Science, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
o.gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>

FEATURES OF STRENGTHENING THE INSTITUTION OF THE PRESIDENCY IN THE MODERN SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEM OF GOVERNMENT IN UKRAINE

The specific features of the functioning of the modern semi-presidential system of government in Ukraine are examined. The evolution of the semi-presidential system since 1996 is traced. It is shown that in the Ukrainian political process, the president's concentration of power is influenced not only by formal powers but also by informal mechanisms. It is argued that in the political history of modern Ukraine until 2016, a significant expansion of both formal and informal presidential powers occurred under the president-parliamentary type of semi-presidential system when Presidents of Ukraine (L. Kuchma and V. Yanukovych) obtained a level of power characteristic of super-presidential systems. The fluctuations between the president-parliamentary and premier-presidential types of Ukraine's semi-presidential system since 1996 are examined. It is observed that the process of strengthening or weakening the institution of the presidency has always been preceded by inter-elite consensus.

The phenomenon of patronage-based presidency in Ukraine is analyzed, along with the specific features of its implementation under both the president-parliamentary and premier-presidential types of the semi-presidential system.

It is demonstrated that since 2016 to the present day, there has been an atypical strengthening of the presidency in Ukraine, as the president acquires a power typical of super-presidential systems, despite the formally existing premier-presidential type of semi-presidential system.

It has been revealed that the main reason for the significant expansion of presidential powers lies in informal practices, the specific functioning of clientelistic and patronage networks, and rent-seeking actors. These elements constitute the foundation that provides support and enables a substantial increase in the actual powers of the presidency despite formal institutional constraints.

Keywords: *semi-presidential system, premier-presidential type, president-parliamentary type, political system, client-patron networks, rent-seeking actors, institution of the presidency.*

REFERENCES

1. Choudry, S., Sedelius, T., Kyrychenko, Y. 2018. *Semi-Presidentialism and Inclusive Governance in Ukraine: Proposals for Constitutional Reform*. Kyiv: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (in Ukrainian)
2. Shugart, M.S. 2005. Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns, *French Politics* 3: 323-351.
3. Fisun, O. 2011. The Dual Spiral of Ukrainian Politics after 2010, *PONARS Eurasia Policy Memo* 164: 1-5
4. Gaiko, O. 2014. Transformation of the Modern Capitalism System, *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Issues of Political Science* 1132:114-119 URL:

<https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/1350/1109> (in Ukrainian)

5. Shcherbyna, S. 2012. «The family» is entering the public eye. URL:

<https://www.pravda.com.ua/articles/2012/10/11/6974428/> (in Ukrainian)

6. Tullock, G. 1967. The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies, and Theft, *Western Economic Journal* 5: 224-232.

<https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1967.tb01923.x>

7. Krueger, A. O. 1974. The Political Economy of the Rent-Seeking Society, *American Economic Review* 64: 291-303.

8. Fisun, O. 2016. Informal institutions and informal democracy in Ukraine. *Agora* 17: 9-13. (in Ukrainian)

9. Fisun, O., Movchan, U. 2023. Regime Cycles and Neopatrimonialism in Ukraine. In: B. Madlovics, B. Magyar (Eds.), *Ukraine's Patronal Democracy and the Russian Invasion: The Russia-Ukraine War*. Central European University Press: 119-139. URL:

<file:///C:/Users/intel/Downloads/2023.10.16.UkrainePatronalDemocracyandtheRussianInvasionMadlovics-MagyarCEUPress.pdf>

<https://www.ceupress.com/ukraine-patronal-democracy-and-the-russian-invasion-madlovics-magyar/>

10. Hale, H. 2011. Formal Constitutions in Informal Politics: Institutions and Democratization in Post-Soviet Eurasia, *World Politics* 63: 581-617.

11. Hale, H.E. 2015. *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press URL: https://assets.cambridge.org/9781107073517/frontmatter/9781107073517_frontmatter.pdf

12. Przeworski, A. 1991. *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.

13. Linz, J., Stepan, A. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

14. O'Donnell, G., Schmitter, P.C. 1986. *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

The article was received by the editors 07.02.2025.

The article is recommended for printing 29.03.2025.